

Josip TURKOVIC

Narodno likovno stvaralaštvo u Podravini

Starinski ljudi srednje Podravine po svojim izuzetnim stvaralačkim mogućnostima i sposobnostima u etnografskom, folklornom i likovnom smislu, dakle po svojoj kulturi, spadaju u veliku porodicu nacionalne i slavenske kulture, čiji materijalni ostaci u većini slučajeva vuku svoje podrijetlo iz prahrvatske i praslavenske domovine. Ne živeći zatvoreno, naša kultura je primala utjecaje različitih kulturnih sfera (paleobalkanska, mediteranska, alpska, turska i dr.) i na taj način bivala obožavana.

Držeći se principa: ne dodavati i ne oduzimati ništa onome što je narod stvorio, donosim svoja zapažanja onako kako sam ih čuo i vidio. Zbog malog prostora ovdje će ukratko biti riječ o načinu građenja i stanovanja starih Podravaca, rezbarenju i ukrašavanju, pučkoj plastici i o pripremanju boja, bojenju i slikanju na staklu. Donosim i izbor fotografija sačuvane materijalne baštine i rukotvorja, a služio sam se štutom i uopćenom literaturom, kazivanjem starih ljudi i materijalnim nalazima, kojih danas u prirodnom okolišu i primjeni više i nema. Valjalo se sjetiti i djetinjstva i nije baš tako davno kada se još čulo klopotanje trlice, bubanje stope i klepet kolovrata u zimskim večerima. To je doba slamenih krovova u našim selima i mjestima, pređenja, tkanja i prastarih običaja. Vrijeme kada su dečki i muževi rezbarijom ukrašava-

li drvene predmete dnevne uporabe i »mogli stesnosti tak veliko tresko kaj je mogla celo večer svetiti a ondar se tekar mogel ženiti«. I napokon, to je ono lijepo doba kada su djevojke u priškrinku ladice skrivale licitarsko srce i pjevale: Lepa moja ružica rumena,

de si rasla, de mi cvela bodeš?
Rasla jesem vu krillu
 majkinom,
cvela jesem vu dvoru
 jočkovom,
venola bom vu rokaj dragoga.

U prostranoj nizini Podravlja, posljednja dva decenija, arhaična i rustikalna sela prelaze u moderna naselja. Mijenjaju se potrebe i uopće kultura stanovanja, a to znači i način gradnje nastambe i gospodarskog prostora. Drvo i ilovaču zamijenio je beton i cigla. Nekadašnje kuće su ljudi gradili od tesane hrastove građe s uglom na zasjek (neki govore o »horvatskom« ili »nemškom voglu«). Građa je bila premazana ilovačom pomiješanom s pljevom kao vezivom, koju je držao spleat pruća zabiljen na brvenje. Gradili su još i na taj način što su napravili konstrukciju zidova kuće od greda između kojih se pleo pletter od leskovoga pruća — protja na koje se nabacala ilovača miješana pljevom. Često se nabijala sama zemlja bez pletera. Po našim selima još se nalaze takve kuće, ali sada već kao rudimentarni ostaka i svjedočanstvo minulog doba. Posljednji je trenutak da zajednica na bilo koji način osigura konzervaciju karakterističnih primjeraka ove kulture ili još bolje formira »Etno selo«, kakva postoje drugdje, i sačuva za buduća pokoljenja dio kulture ovoga kraja. Stara nastamba je bila u davno doba pokrivena drvenim daščicama ili šindrom, a kasnije redovito rženom slamom, a u pridravskom kraju i trstikom. Danas je rijetkost čovjek koji pokriva slamom kuće, koji se bavi škofarskim zanatom. Veličina i raspored prostora ovisili su o imovnom stanju i broju članova porodice koji su pripadali gazdinstvu. Poznate su po veličini i prostornosti stare zadružne hiže, u kojima je prebivao veliki broj porodica, tj. članova zadruge, dok je poslije raspa-

Stara seljačka kuća u Đurđevcu. Danas srušena

da zadruga došlo do usitnjavanja a prema tome i osiromašenje privatnih gospodarstava, što se odražava i u skromnijoj graditeljskoj kulturi sela. Starinske hiže iz toga doba imaju dva ili tri prostora povezana gankom (ganjkom). Glavna prostorija, iža, je ujedno i najveći prostor, u kojem se odvija glavni dio životne aktivnosti, boravi veći dio dana, a naročito zimi, priprema se hrana i obavlja kućna radinost. Tu se i spava. Ona gotovo uvijek gleda prema ulici i ima dva ili tri prozora. Ispunjena je namještajem i predmetima dnevne uporabe uglavnom izrađenim u samom domaćinstvu. Uz glavni zid, a to je opet onaj do ulice, obično je bila klop, iznad koje je visjelo zrcalo ili svete slike i raselo, a ispred nje masivni hrastov stol oko kojega je bilo još nekoliko stolaca i klopi. Uz pokrajni zid je bila ta-

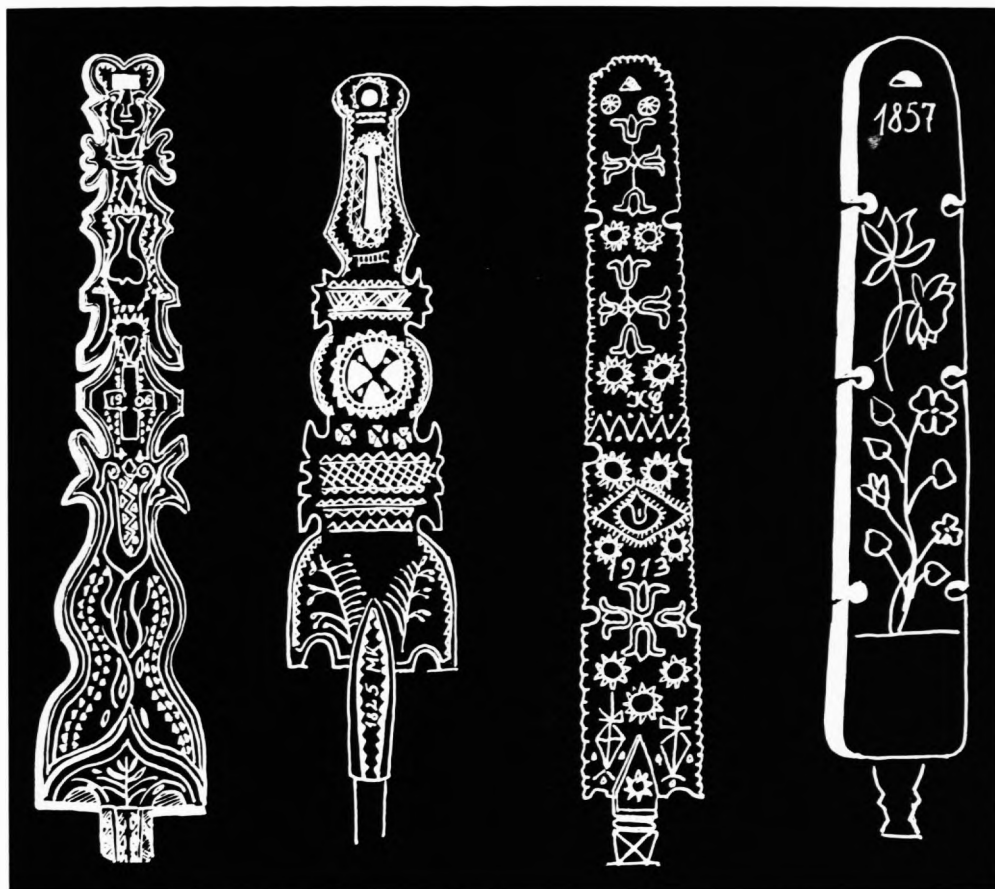
kođer na nasađenim nogama ladica ili škrinja. Tu je stajalo ruho ili robenina, a u malom pretincu ili priškrinjku s poklopcem čuvale su se kućne dragocjenosti, novac, papiri, cekini, knjižice i drugo. Ovakve ladice su nerijetko kupovane u Međimurju i Mađarskoj, te su neke vrlo lijepo oslikane biljnim ornamentom uljanim, crvenim, plavim, žutim i bijelim bojama. U uporabi je bio i drugi tip škrinje (u Slavoniji ga zovu kobilaš) s kosim krovom poput kuće. Ukrašavane su jednostavnim ukrasom, u križ kosim crtama. Predaja govori da su ljudi u doba Turaka uzimali najdragocjenije, dakle ruho i novac, i u ovakvoj škrinji vozili u šumu. Poklopac je štitiio ruho od kiše dok nije minula opasnost. Međutim, pravo podrijetlo i migracije ovakvih škrinja ne možemo sa sigurnošću utvrditi, jer

gotovo identične nalazimo u istočnom dijelu Balkana, u Slovačkoj, kod Baska u Pirinejima, u nordijskim zemljama, pa i u Švicarskoj (Dr M. Gavazzi: »Kulturna analiza etnografije Hrvata«) Kasnije su u uporabi bidermajerske ladice s dva ili tri ladlina. Uz svaki pokrajni zid su dva ili jedan krevet, što je ovisilo o brojnosti ukućana, lijepo opremljeni posteljinom domaće proizvodnje. Dodatni ležajevi su bile jare ili krljače i klupe, koje su prvobitno nasadene na četiri noge, dok su kasnije imale naslon, često rezbaren (sredina XIX st., ulazak bidermajerskog pokušstva). Peć zidana ilovačom, često je obložena »pečnjakima« radi boljeg grijanja, a ložila se iz susjedne sobe. Iznad peći su visila jedan ili dva droga na kojima se u zimsko doba sušilo ruho, plaftaki, ili gunjevi, a za svećanih zgoda tu je visio svećani stolnjak. Pokraj vratiju je na lijepo rezbarenom, kasnije tokarenom obrisačnjaku visio našiti obrisač ukrašen biljnim a ponekad i životinjskim ornamentom. Na zidu uz peć je izbočina u zidu banjek. Tu su stajale razne sitnice i kućne potrepštine, soljenka, lampaš, i ostalo. Pod je bio nabijen i lijepo zaglađen ilovačom pomiješanom s pljevom, a kasnije kod imućnijih i od hrastovih dasaka. Strop je drven. Poprečne grede na koje se zabijaju prsnice jedna preko druge držao je tram koji se protezao po dužini kuće. Na tram je urezivana signatura, godina gradnje hiže, ime vlasnika, vjersko znamenje, a ponekad i godina popravka ili promjene vlasnika.

Prípremanje hrane je važan dio dnevne aktivnosti starih Podravaca i ono se obavljalo u prostoru u kojem se i živjelo, dakle u prednjoj iži, ali pečenje kruha i veći poslovi obavljali su se u kuhinji. To je bila središnja prostorija u koju se ulazilo preko ganjka, iza čijih vratiju je obično bio ulaz na tavan preko drvenih stepenica. Tu je bilo ognjište, a kasnije krušna peć, oko kojega se nalazio pribor, npr. tronožac, kotlić, lonci, pekva, octenjaki, maslenjaki te ostalo potrebno zemljano posuđe, rad domaćih ili zagorskih lončara, a nešto je kupljeno u Mađarskoj, kamo su stari Podravci u davнинi također odlazili na sajmove. Tu se nalazio i lajt, obično izdubeno drvo različitih veličina u ko-

Detalj s virovske preslice (Snimio V. Kostjuk)

Podravske preslice pokazuju pravo bogatstvo narodne umjetnosti i mašte (Crtež Josipa Fluksija)

jem je stajalo pšenično ili kukuruzno brašno. Negdje ga zovu ambar, kako se i sada naziva posebno za čuvanje ljetine u dvorištu sagrađena kućica. Na tavan se spremao kukuruz, pšenica, hrž, zob, hajdina, oreži, suve slive, lipov čaj, prge sira u gajbama i drugo. U starim zadrugama, a kasnije i u bogatijim domaćinstvima ljetina se spremala u ambare, za to posebno u dvorištu sagrađene od drva kućice, često puta lijepo ukrašene (Novigrad Podravski, Hampovica, Bregi), a kukuruz koševе i virjane (Virje, Đurđevac, Repaš, Torčec). Ovi su nekada bili od pletera od vrbovog protja, prošća, kao i plotovi. Obično su

ih pokrivali slamom, kao i nadstrešnicu za krušne peći, koje su prije preseljenja u hiže bile građene u dvorištima na drvenim stupovima. Hiže s tri prostora imale su još osim iže i kunje ili kuhinje još i komoru ili izico. To je u zadnjem dijelu manja prostorija, i ako je služila za spavanje onda su je namještali poput iže, ali ona je u većini slučajeva bila spremište za mertuče, tj. lagve, čebre, lajte, korita, ščavnjake, motilnice i drugo. Ganjek je prema dvorišnoj strani bio otvoren i pregrađen plotom od dasaka s vratima. Kroz ganjek se ulazilo u sve tri prostorije, a tu je bila niša v drvenim škaforom za vodu, vedernjak.

Predi predi prelica
 draga moja ružica,
 gde ko las,
 gde ko klas,
 gde ko vrapčeva glava,
 onda budeš prelja prava,
 da si mi zdrava.

Ove stihove pučkog nepoznatog pjesnika pročitao sam urezane na jednoj od mnogobrojnih preslica, koje su ostale kao svjedočanstvo likovno stvaralačke aktivnosti starih Podravaca. U do sada opisanim uvjetima znao je, naročito zimi, bujati stvaralački život, čije tragove danas treba čuvati jer su svjedoci minule kulture. Cjelokupno stvaralaštvo, i duhovno i materijalno, veliko je i opsežno, zahtijeva sistematsko sređivanje. Dio svog razmišljanja o rezbarstvu u našem kraju odvojio sam diveći se rezbarskom umijeću i ukrašavanju preslica, a to je bilo vrijeme kada je zujanje kolovrata širilo sentimentalna sjećanja na »stara zlatna vremena«, kada je svaka hiža imala i izrađivala sve alate u vlastitom domu i kada se tom poslu često pridavao važan značaj, do obreda, i kada je čovjek nastojao uljepšati sebi i drugima život ukrašujući mnoge predmete i alate. Ukrašavao ih je šarama, biljnim i životinjskim ornamentom, a udubine je često ispunjavao zelenim, žutim ili crvenim pečatom, okivao rezbareni alat legurom od kositra, u drvo ugrađivao mala ogledalca i urezivao stihove, imena svoje odabranice, sestre ili majke, godine ili vjerska znamenja. Strpljiv je bio taj naš čovjek i dobro je

iskorištavao svoje slobodno vrijeme, popravljao je kolovrat, montirao snovaču, vitlo ili nared, a vrlo često je iz dobro odabrane šljivove, bukove, jasenove ili koje druge plemenite građe rezbario preslicu i u toj vješitini poučavao dječake i momke. Preslica i nije slučajno najčešći predmet likovnog izivljavanja našeg čovjeka. Ona je bila u isto vrijeme alat i ukras, bila je predmet velike pažnje djevojaka. Lijepa preslica bila je stvar prestiža, o njoj se govorilo, na njoj se zavidjelo, uz nju se spominjalo one koji su je napravili, mislilo se na njih; o preslici je i uz nju pričnato mnogo priča i pjevano mnogo pjesama, i napokon preslica se čuvala cijelog života i oporučno u naslijeđe ostavljala. Steta je što mnoga mala remek-djela nemaju urezano ime stvaraoca, no ipak se mnoga imena znadu, i svako selo bi imalo svoje talente. Na preslicama živi pravo likovno bogatstvo. Uzmimo samo jedan od najčešće ponavljanih elemenata ornamenta — rozetu. Ona se na svakoj preslici pojavljuje više puta, negdje i šest puta, ali svaki put različito stilizirana, tako da usporedbom oko dvije stotine preslica nisam našao ponavljanja. Kolika je to maštovitost! Svako selo je gajilo, da tako kažem, vlastiti stil. U Kloštru Podravskom i Sesvetama izduljene i uske podsjećaju na eleganciju gotike. Osim što su rezbarene, često su crvenom i crnom bojom ukrašavane. Molvarci su svoje preslice ukrašili sitnom ornamentikom na plosnatom listu u boljem drvetu. Đurđevačke su rađene skromnije, često umanjene, ali je zato rez često zalijan pečatom, držak ukrašen kositrom ili olovom, a u mnogo slučajeva s ugrađenim zrcalom. Ogledala su imale djevojke na svojim preslicama. Kako bi se mogle pogledati, popraviti »frizuru« ne bi li se dopale dečkima koji su često dolazili pod oblok nalukavat se, koja je dekla najvrednija. Vrlo vrijedne i bogato ukrašene preslice gradili su stari Virovci i često urezivali imena budućih vlasnica ili inicijale, godine i datume, pa čak i cijele stihove poput gore zabilježenih. U Delovima, Hlebinama i Novigradu Podravskom često se ne obraća mnogo pažnje detalju, već krupnijim ukrasima, i mnoge preslice rađene ovdje liče na

modernu skulpturu. Ženidbama i rodbinskim vezama i ovi predmeti su selili iz mjesta u mjesto i zato s pouzdanjem ne možemo vući nikakve čvrste stilske granice, jer osnovni stil i primjena je identičan. U prekodravskom kraju preslica je škrakljasti štap nasađen na malu klupicu.

Nekada se vrebao trenutak, pripovijedaju stari, kada se rezbarila preslica. Često se to radilo kriomice zaručnici, djevojci, ženi za imendan, rođendan, zaručke vjenčanja i sl. Nije rijedak slučaj da je žensko dijete za krstitke dobilo preslicu. Nekad je lako ustanoviti za koju je priliku izrađena. Na jednoj preslici je zaljubljeni momak svojoj odabranici urezao mnoštvo stiliziranih srca, cvjetova i vitica, goluba s pismom u kljunu, a pod malim ogledalcem njezino ime »Trezica« i godinu 1897. Muževi su svojim ženama često rezbarili srca iz kojih raste raslinje s ružom, zatim je tu obvezna rozeta i mnoštvo uglatih i vijugavih biljnih ornamenata, a često je urezana kratica IHS, koja svjedoči o religioznosti starih Podravaca. Rubovi su nazubljeni ili obrubljeni uzdužnim linijama dvostrukim ili višestrukim. Dosjetljivost, izvedba i beskrajna fantazija našeg rezbara, njegov kreativni čin i ljepota materijala osiguravaju mu visoko mjesto u našoj pučkoj kulturi koja je temelj dolazećoj kulturi.

Boja je vrlo značajna komponenta pučkog likovnog stvaralaštva, a osim dekorativnog značaja ima i različito simboličko značenje. Tako npr. crvena boja znači ljubav i radost, bijela nevinost i veselje, crna boja je znak tuge, i tako redom. U nekim krajevima i kod nekih naroda je posve drugačije, pa npr. bijela boja je znak tuge. Neki pak narodi strane svijeta određuju bojama, dok neke cijele pokrajine imaju nazive (Bjelorusija, Crvena i Bijela Hrvatska, Crna Gora).

Način dobivanja biljnih boja je vrlo star i donesen je iz pradomovine. Ovakve boje su postojane i nakon nekoliko stoljeća zadržavaju svoju vrijednost. Za dobivanje biljnih boja korištene su, kako se spominje, brestova i johina (jal-

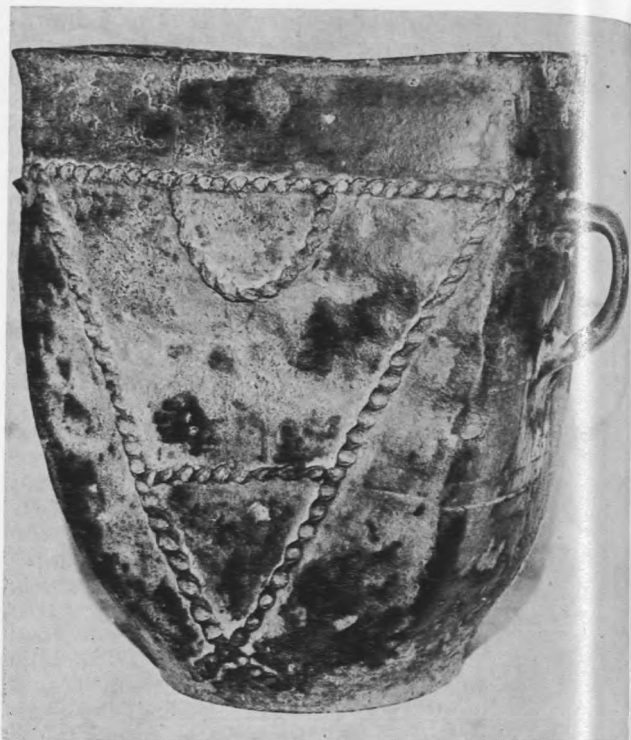
Sakralna tema na »glazi« iz Virja

ševa) kora za crvenu, kuhanjem šiške (šulja) hrasta lužnjaka i dodavanjem modre galice dobila se ljubičasta boja, žuta boja meda nastala je kuhanjem lukovine, a u procesu dobivanja modre boje rabila se čak i mokrača (u nekim krajevima po mogućnosti od nevinih djevojaka ili djece) ili opet vode od brusa. U pripremi biljnih boja spominju se: divlja jabuka, trn (glog), hrast, orah, brijest, jasen, iglice od bora, bunika, zeleni plod oraha, i druge biljke. Dolaskom anilinskih tvornički pripremljenih boja, postupak bojenja tkanine više nije dug i mukotrpan, ali boje ni iz daleka više nisu postojane kao u domaćoj pripremi.

Još dok se narod nije služio bojama u prahu (zidnim) snalazio se kojekako. Kad je trebalo obojiti coklin na kući, vapnu se dodavala čađa, a ako se želio dobiti žutkasto svijetli (svijetli oker)

ton, vapnu se jednostavno dodala ilovača. Na različite načine se narod dovijao sastavljajući mnoštvo nijansi na različnim fasadama, tako da je jedan naš veliki slikar (prof. K. Hegeđušić) s čuđenjem govorio o atavistički usađenom osjećaju za boju u podravskog živilja.

Bojilo se i ostalo rukotvorje, rezbarija i preslice (Kloštar Podravski, Sesveta), a neki su na vratima štaglja (škednja) slikali konjanike (Vojna krajina) ili pticu (ponajčešće paun koji se spominje u nar. pjesmama) ili pak koje druge simbole. Lončari su zemljanim bojama ukrašavali lončariju, a licitari »jestivim«. Oba zanata polako nestaju. Ostali su ukrasi i ornamentj kao svjedočanstvo njihove aktivnosti, za čije se podrijetlo ne zna pouzdano jer je upravo ornament najviše selio, doživljavao promjene i trpio utjecaje. Čak postoje mišljenja da je seljačka ornamentika nastala imitacijom gradskog načina ukrašavanja. Na ovim stranama rijetki pučki skulptorj rezali su u drvu svece ili reljefe obično sakralnog sadržaja potaknutj crkvenom, iz alpskih krajeva uvezenom plastikom. Po uzoru na ovo kiparstvo bojili su svoje izradevine uljenom bojom. Nekoliko takvih radova je sačuvano, a nalaze se po malim kapelicama, poljskim pilovima i oltarima, kao i u nišama na zabatima starijih kuća (sv. Furjan). Različite igračke: pokazivač vjetra, nazivalj su ga »soldat« (jer je vježbao tjeran vjetrom), »krančec na koncu«, plesači na kolčecima, ftičica koja maše krilima, pilač, konji, u nekim mjestima fašenčić i razne lutke u svatovskim običajima i fašenki za fašenk, i neke igre (beckanje) — predmet su pučkog likovnog i kreativnog interesa. Također ukrašavanje uskršnjih jaja koje vuče svoj početak u praslavenskoj domovini, vezan za svetkovinu proljeća i sunca, a nalazimo ga kod većine slavenskih naroda, našao je mjesto i u kršćanstvu. U ovom kraju su ih ukrašavali na dva osnovna načina. Otopljenim bi voskom nacrtali na čistom jajetu željeni crtež: cvijet tulipana, klinčeca, vitice loze, lišće i ostalo stilizirano ili izmišljeno bilje. Zatim su jaje kuhali u biljnim, a kasnije u kupovnim anilinskim bojama. Voštani crtež nije primio boju. Drugi način je grebenje ostrim

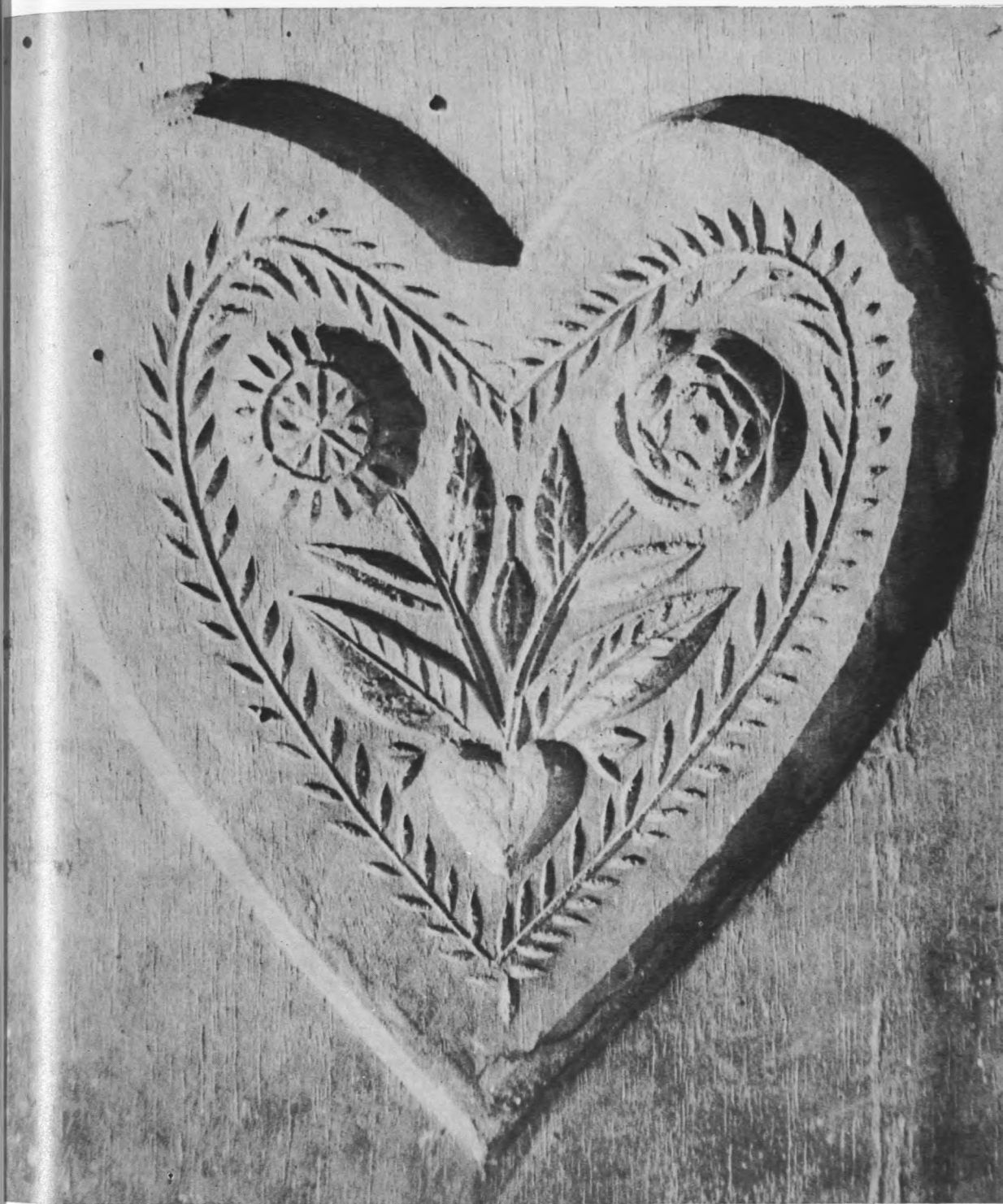
Maslenjak iz Semovaca (Foto Pevec)

predmetom po već obojenoj pisanici. Tu je bilo pravih majstoriija, a svako selo je imalo svoje talente, tako se spominje Bolto Kuštrak iz sela Miholjanca.

Pekari su za Nikolinje pekli vragove od tijesta, a licitari su modlima u licitarsko tijesto utiskivali bapčice, konje, srca i takvu pečenu i obojenu robu prodavali na proštenjima i sajmovima. Jednom sam pod Čičovom licitarskom šatrom na molvarskom »prošćenju« kupio prijatelju licitarsko srce na kojem je pisalo: »Miško gleda s komore
kak bi ljubil da more«

Inače su takva srca kupovali »dečki deklam«, i one su po sadržaju mogle zaključiti što se namjerava.

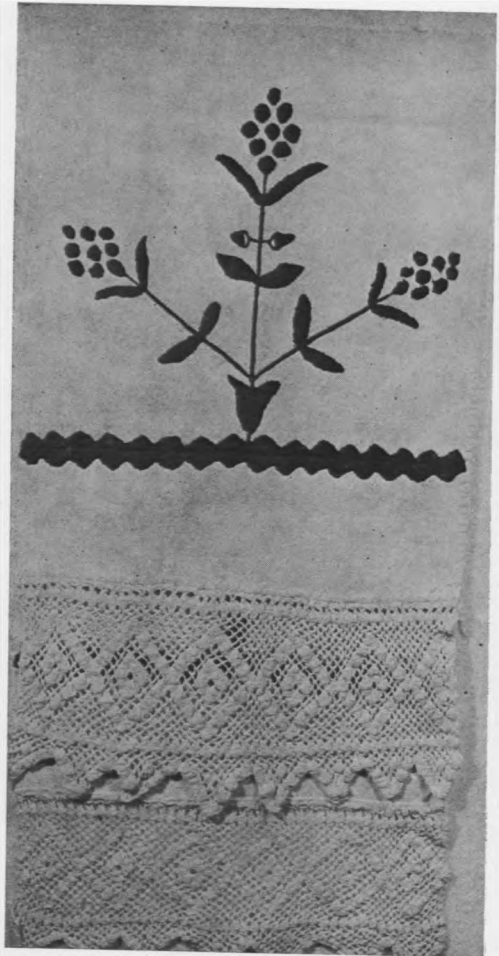
Licitari su još u posebnim malim dvodjelnim kalupima od voska lijevali simbole, votivne, tj. zavjetne kipiće, glava, ruka, noga, tijelo, kuća, konj, krava,

švinja, pijetao, žaba (koja je simbolizirala ženske spolne organe), i sl., dakle sve što je moglo oboljeti, nastradati, umrijeti, krepasti i izgorjeti. Narod je to kupovao prema vlastitoj nevolji i na proštenjima darovao u crkvi moleći da ih nevolja mine. Još se i danas po prošteništima kod licitara mogu kupiti ovi vrlo zanimljivi likovni proizvodi. Gledao sam proces proizvodnje votivnih kipa u radionici majstora Dolenčiča u Đurđevcu. Na žalost, u muzejima ih nema.

Važno mjesto u ukrasnom materijalu na zidovima starih hiža bile su svetačke slike na staklu. Ovo slikarstvo (glaže, Hinterglasmalerei) vjerojatno ima svoje podrijetlo u talijanskom srednjovjekovnom slikarstvu na staklu, a ovo opet svoje uzore još iz rimskog doba, za koje se po iskopinama znade da je poznavalo ovu tehniku (Fr. Kieslinger: »Die Hinterglasmalerei, A. Walcher-Moltheim: »Altes Kunsthandwerk« Wien, 1927.). U XV i XVI stoljeću se ovaj način slikanja najvjerojatnije proširio i na ostalu Evropu, a naročito u Južnu Njemačku i Švapsku, gdje je sačuvano nekoliko odličnih slika augsburških majstora iz XVII st., čije su se slike prodavale čak u Španjolskoj i Portugalu, vjerojatno i dalje. Oko polovice XVIII st. počinje masovna proizvodnja jeftinih slika na staklu, što se proširilo i u druge krajeve, Bavarsku, Gornju Austriju, Čehoslovačku i na jugu Sloveniju, gdje intenzivna proizvodnja traje do polovice XIX st. kao kućna radinost. Tada se javlja oleografija, grafičko-reproduktivna tehnika, koja je mnogo pripomogla popularizaciji umjetničkih djela, ali i širenju kiča. Od tada konjunktura rukom rađenih slika na staklu i distribucija prestaje.

Dakle, proizvodnja ovih jeftinih slika poprimila je u alpskim krajevima karakter kućne radinosti, a u proizvodnji su sudjelovali gotovo svi članovi obitelji, čak je što više postojala podjela rada. Npr. jedna je osoba na staklu izvela crtež sveca ili svetice (posna i brzo sušeca boja), drugi je na taj crtež prislonio već prije pripisanu i u papiru izrezanu matricu i izrezana mjesta plošno prefarbavao za to pripravljenom bojom (masnom), a tada je išla slika u dru-

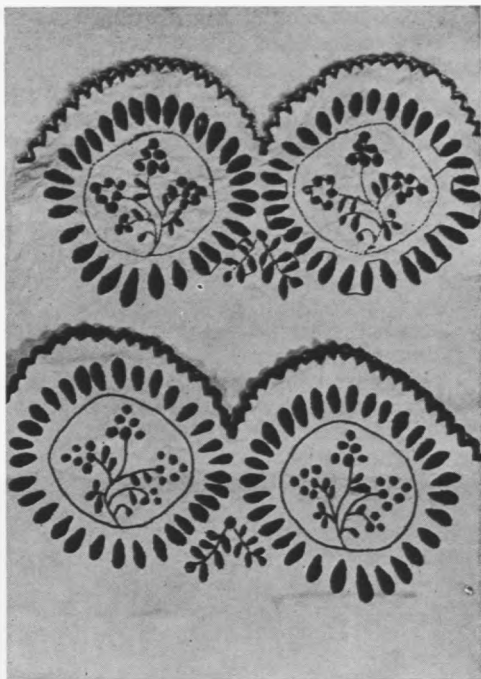

*Biljni ornament na obrisaču iz Molvi
(Foto Pevec)*

*Na prethodnoj stranici: Licitarski kapul majstora Dolenčiča iz Đurđevca
(Foto Kostjuk)*

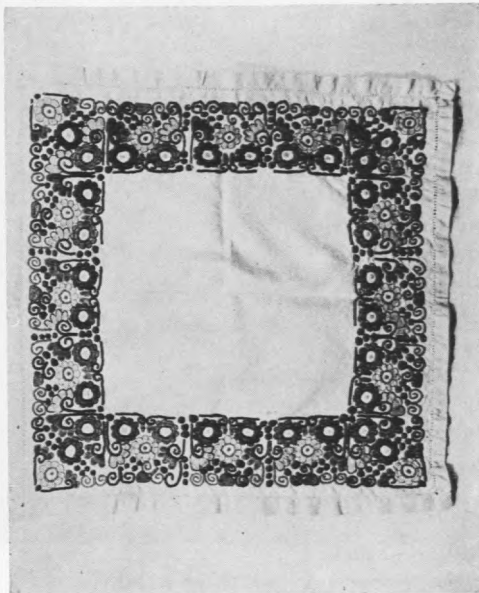
ge ruke, gdje je doživjela isto s drugom matricom koja je pokrivala druga mješta i drugom bojom. Posljednji je mogao biti onaj koji se nešto više razumio u slikanje i taj je dovršavao oči, dodavao malo crvene boje licu i sl. Na istom principu rade i naši današnji naivci, s razlikom što slikaju sami i tako ih signiraju, osim ako imaju mnogo posla, te tada na potpisanom staklu radi drugi talentirani slikar oponašajući način slikanja potpisanog. Još je razlika u tome što se ne služe matricama ili kalupima: masovnim fabriciranjem jednog motiva već na jednu podlogu (crtež) naprave jednu sliku. Ako je slikar bez fantazije, tada na jedan crtež napravi više istih slika. Nekada su slike na staklu po našim selima raznosili putujući trgovci, a nije isključeno da je koji od njih i samo bio pučki slikar. Jedna starica u Šemovcu ispričavijedala mi je što je doživjela kad je jedan takav pokućarac ponudio za zasipaču kukuruza sliku na staklu. Ali nije imao sv. Martina (Sve Martine je prodao). Sjeo je »vu dvoru pod jaboko, zvadil je svojo meštirjo, pod steklo je del nekakvoga papera i za čas namaljal sv. Martina kak na konju reže bokcu pol svoje kabanice«. Ova priča upućuje na zaključak da su se našim bogatim krajem poput lončara, sitara i rešetara vrzmali i putujući slikari i prodavači njihovih djela i za živež nudili svoj rad i proizvode. Starih slika na staklu više nema u selištu, pa ni u klijetima, kamo ih je potisnula oleografija; ima ih samo u muzejima i privatnim zbirkama, ostalo su nažalost razbili gradeći nove kuće, pri selidbi, neke su završile u jamama i smetištima, a neke su pak raznijeli trgovci.

Jednom sam upitao pok. Krstu Hegeđušića kakva je veza između ovog donesenog slikarstva na staklu i načina slikanja na staklu današnjih pučkih slikara? Odgovorio je da je veza direktna a današnje podravsko staklaštvo je logični nastavak Hinterglasmalerei alpske provincijencije. Tada mladi Ivan Generalić (oko 1932—33.) nemajući nikakvog slikarskozanatskog znanja, osim golog talenta, mogao je vrlo dobro raditi na staklu načinom pučkih slikara, što je on prihvatio i usavršio, a kasnije i drugi. I tako uvjetno nazvana naiva, koja je rođena kada i čovjek i živjet

Detalj obrisača iz Molvi

»Stolnička« iz Virja. Ornament je stilizirao prof. F. V. Šignjar, a seoske djevojke su našivavale

će koliko i čovjek, biva obogaćena novovjekom pojavom podravskog pučkog slikarstva na staklu obogaćenog svjetovnim i domaćim temama. Usput budi rečeno ovakvo današnje slikanje na staklu se od Hlebina raširilo ne samo po Podravini već i u druge krajeve naše zemlje, čak i u SR BiH i SR Sloveniju.

Ovo nekoliko stranica razmišljanja o likovnom životu starog i sadašnjeg podravskog puka daje nazrijeti kako su težnje za estetsko likovnim vrijednostima i ostvarenjima pratile čovjeka i na ovim stranama i zadirale duboko i neraskidivo u njegov materijalni i duhovni život, a o tome jasno govori materijalna i duhovna baština naših otaca, koju kao spomenik kulture dužni smo čuvati onima koji dolaze.

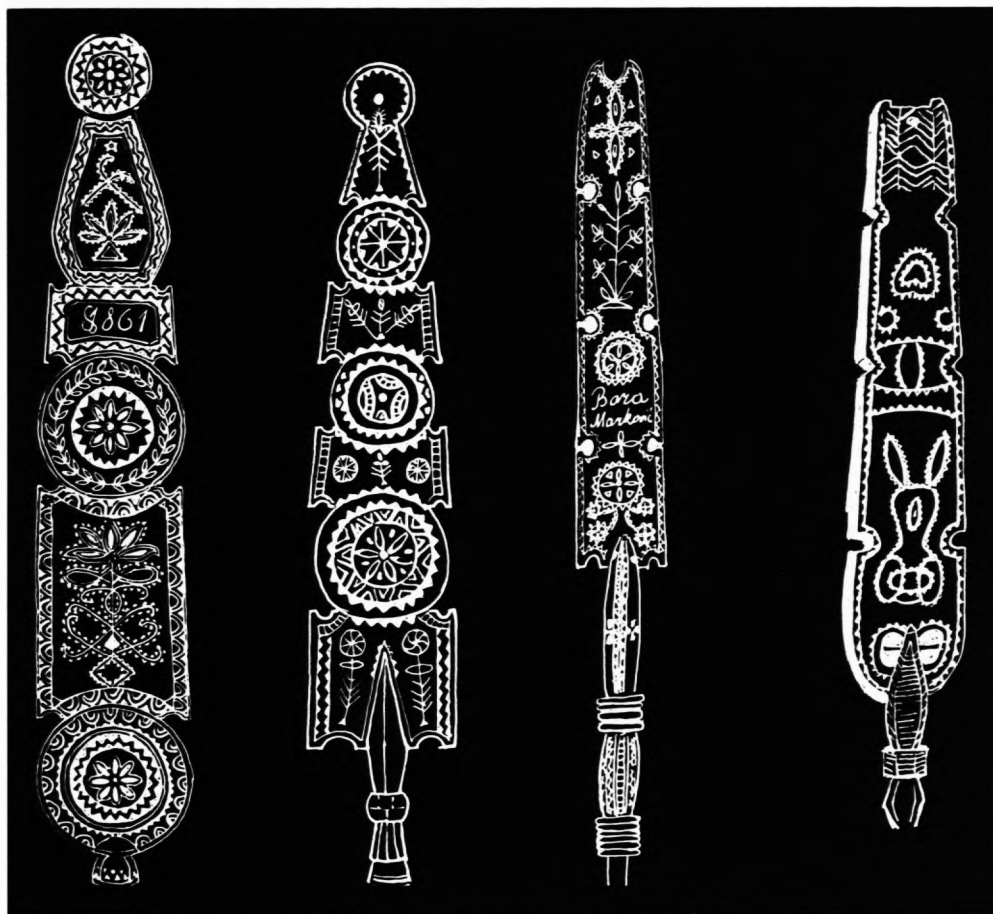
Literatura

stesnoti — odsjeći
priškrinjek — mali pretinac u ladicima
de — gdje
jočka — otac
venoti — venuti
brvenje — debele tesane daske na starijim klijetima i kućama
hrž — raž
hiža — kuća
ganjek — hodnik, u starim nastambama prolazno mjesto
iža — soba
klop — klupa
ruho, robenina — rublje i tkanje

paperi — dokumenti
ladlin — pretinac na ladicima
posteljina — krevetnina
jara — krevet bez visokih stranica i mnogo posteljine na koji se prileglo po danu
krljača — slično što i jara, samo ima pleteno dno i kose noge
obrisačnjak — drveni nosač ručnika
obrisač — ručnik
banjek — izbočine u zidu
prsnice — daske na stropu
tram — u starim kućama uzdužna greda koja drži grede na stropu
pekva — veliki duboki zemljani poklopac ispod kojeg se peklo
octenjак — zemljani sud za držanje octa
maslenjak — zemljani sud za maslo
lajt — izdubeno drvo u kojem se držala pšenica, kukuruz, brašno; može biti načinjen i od dasaka
ambar — građevina u dvorištu u kojoj se držala ljetina
čurke — krvavice
hajdina — heljda
oreji — orasi
sliva — šljiva
virjan — koš za spremanje kukuruza
protje — pruće
prošće — pruće, plot od pruća
komora — zadnja soba u staroj kući ili posebno u dvorištu u koju se spremao alat, drveno suđe i ost.
ižica — zadnja soba u staroj kući u kojoj se stanovalo
mertučе — drveni sudovi, bačve, kace i ost.
ščavnjak — drveni sud za napoj
motilnica — drveni sud u kojem je stajala voda
vedernjak — udubina u hodniku u kojoj je stajala u škafuv oda
nalukavati se — provirivati
najvredneši — najmarljiviji
škrakljast — rašljast
coklin — na vanjskom zidu izbočina pri dnu
škedenj — štagalj
bapčica, bepčica — lutka

Literatura

1. Ivo T. Franić: Staro narodno bojanje kućnim bojama, Vjesnik etnografskog muzeja u Zagrebu, 1937.
2. Vinko Žganec: Hrvatske narodne popijevke iz okoline Koprivnice
3. Dr Mirko Kus-Nikolajev: Migracioni putevi seljačkih slika na staklu
4. Dr Pavao Kurtek: Gornja hrvatska Podravina, 1966.
5. Dr Ivo Ivančan: Narodni plesovi Hrvatske, knjiga 2.
6. Dr Milovan Gavazzi: Kulturna analiza etnografije Hrvata
7. Zbornik muzeja grada Koprivnice, 1946.
8. Muzej grada Koprivnice
9. Dragutin Feletar: Podravina, Koprivnica 1973.

Podravske preslice (Crtež: Josip Fluksi)